

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/30/25-29>

Nərgiz Seyidova
Azərbaycan Dillər Universiteti
filologiya elmlər doktoru
seyidova.sardarova@gmail.com

MÜASİR FRANSIZ DİLİNDƏ İDMAN DİSKURSUNUN BƏZİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Fransız dilində idman diskursu ölkənin dilinin və mədəniyyətinin fərdiliyini təcəssüm etdirir, Fransada idman aləmində iştirak edənlər üçün unikal təcrübə yaradır. Fransız dilində idman diskursu yalnız idmanın texniki tərəflərini əks etdirmir, həm də özündə mədəni və emosional nüansları cəmləşdirir və onu Fransanın linqvistik irsinin mühüm elementinə çevirir.

Məqalədə müəllif idman diskursunun spesifikliyinin əsas aspektlərini, onun müxtəlifliyini, nəzəri aspektlərini, o cümlədən sosial-mədəni və kommunikativ faktorları araşdırır.

İdman Fransada mədəniyyətin mühüm tərkib hissəsidir və fransız dilində idman diskursu bununla bağlı hisslərin ifadə olunmasında əsas rol oynayır. İdmanın futbol növündən alpinizmə qədər idman terminologiyası fransız dilini zənginləşdirir və özündə bu xalqın özünəməxsus xüsusiyyətlərini əks etdirir. Məqalədə müəllif idman terminologiyası nümunələrinin, xüsusən də Fransada çox məşhur olan futbol və tennis azarkeşlərinin leksikası nümunələrinin kifayət qədər zəngin arsenalını təqdim edir.

Açar sözlər: leksikologiya, sport, diskurs, futbol, terminologiya, şərhlər

Nərgiz Seyidova
Azerbaijan University of Languages
doctor of sciences in philology
seyidova.sardarova@gmail.com

Some features of sports discourse in modern French

Abstract

Sports discourse in French embodies the individuality of the country's language and culture, creating a unique experience for those involved in sports in France. Sports discourse in French not only reflects the technical aspects of sports, but also includes cultural and emotional nuances, making it an important element of the linguistic heritage of France.

In the article, the author examines the main aspects of the specificity of sports discourse, its diversity, theoretical aspects, including socio-cultural and communicative factors.

Sport is an important part of the culture in France, and sports discourse in French plays a key role in expressing feelings about it.

From football to mountaineering, sports terminology enriches the French language and reflects the unique characteristics of this nation. In the article, the author presents a fairly rich arsenal of examples of sports terminology, in particular, examples of the lexicon of football and tennis fans, which are very popular in France.

Keywords: lexicology, sport, discourse, football, terminology, interpretations

Giriş

İdman sahəsində kommunikasiya insan fəaliyyətinin nəhəng bir sahəsinə, o cümlədən sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi, maliyyə fəaliyyətini, sosial-fəlsəfi, tarixi, psixoloji-pedaqoji, tibbi və bioloji problemləri əhatə edir. İdman diskursu anlayışı ilk dəfə fransız yazıçısı Fransua Mauriak tərəfindən müəyyən edilmişdir: “XX əsr idman əsridir”. İdman ünsiyyətinin əhəmiyyəti təkcə “məqsədlər, xallar, saniyələr” deyil, həmçinin “sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi, maliyyə problemləri də daxil

olmaqla, insan fəaliyyətinin nəhəng sferasıdır” (Jurnal “Fizkul'tura i sport v sovremennyh usloviyah: sostoyanie, tendensii, perspektivy”, 2000).

Beynəlxalq Frankofoniya Təşkilatının (OIF) 2008-ci ildə apardığı araşdırmaya görə, fransız dili beynəlxalq idman təşkilatların və federasiyaların 68%-nin rəsmi dilidir (Boniface, 2012: 130).

Beynəlxalq təşkilatların və ya federasiyaların rəhbərlərinin böyük bir hissəsi fransız dilini mükəmməl bilirlər.

Bu, xüsusilə Zepp Blatter (FIFA), Mişel Platini (UEFA), Jak Roqq (IOC), Lamine Diack (IAAF) və Pat McQuaid (UCI) (Annette Boudreau, 2012: 4).

Fransız dilində **idman diskursunun** Fransanın mədəni xüsusiyyətləri və ölkədə idmana olan azarkeşliyi ifadə edən özünəməxsus spesifikasiyası vardır. Bu spesifikasiyinin bəzi mühüm cəhətlərini qeyd etmək istərdik:

1. Eleqantlıq. Fransızlar öz idman dillərinə xüsusi zəriflik verirlər. Məsələn, tennis və ya qolfda istifadə olunan terminlər onun zərifliyini əks etdirir.

2. Kulinariya analogiyaları: Kulinariya analogiyalarına fransız dilində idman diskursunda da rast gəlmək olar. Məsələn: idman şərhçiləri hədəfin dəqiq vurulmasını təsvir etmək üçün “coup de fourchette” (çəngəllə vurmaq) kimi ifadələrdən istifadə edir.

3. Frazeologiya və idiomlar: Fransız dilinin frazeoloji vahidləri və idiomlarından idmanla bağlı müzakirələrdə müntəzəm olaraq istifadə olunur, onlar nitqə kolorit və obrazlılıq verir. Bu, idman kontekstinə gətirilən gündəlik nitqdəki ifadələri əhatə edə bilər.

4. Ədəbiyyata sevgi: Fransız dilində idman diskursu bəzən idman meydanındakı hadisələri bədii səhnələr kimi təcəssüm etdirir. Şərhçilər dramatik məqamları təsvir etmək üçün metafor və bənzətmələrdən istifadə edə bilər.

5. Struktur və qrammatika: Fransız dilinin özünəməxsus struktur xüsusiyyətləri mövcuddur, bu da idman diskursunda özünü büruzə verir. Şərhçilər kontekstdən asılı olaraq daha formal və ya zərif ola bilər.

6. Tarixə və ənənələrə hörmət: İdman diskursunda həm tarixə, həm də ənənələrə hörmət mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Şərhçilər də, azarkeşlər də baş verən hadisələrin əhəmiyyətini diqqətə çatdırmaq üçün keçmiş nailiyyətlərə, yaxud tarixi anlara müraciət edə bilər.

Fransız dilində idman diskursu Fransada idmana olan hədsiz həvəsin və marağın unikal aspektlərini ifadə edən müxtəlif növləri əhatə edir (Zilbert, 2001: 43). İdman diskursunun bir neçə növünə nəzər salaq:

1. Şərhçilər və yayımlar (Commentaires et retransmissions): ekspertlər və şərhçilər oyun vəziyyətlərini, komandaların taktikalarını təhlil etmək və yayımlarda əsas məqamları vurğulamaq üçün formal dildən istifadə edirlər. İnsan və ictimai elmlərin idmana artan marağı da müəyyən janrlara, xüsusən də şərhçiliyə diqqət yetirir. İdman şərhçiləri medianın informasiya diskursuna aiddir (Bonnet et Desmarchelier, 2008: 107).

2. Fanat diskursu (Discours des supporters): Azarkeşlər stadionlarda öz komandalarını dəstəkləmək üçün emosional qışqırıqlardan, mahnılardan və orijinal şüarlardan istifadə etməklə stadionlarda oyun atmosferinin yaradılmasında fəal iştirak edirlər.

3. Müsahibə və press-konfranslar (Interviews et conférences de presse): İdmançılar, məşqçilər və idman dünyasının digər iştirakçıları jurnalistlərlə və ictimaiyyətlə ünsiyyət zamanı formal və informativ dildən istifadə edirlər.

4. İdman ədəbiyyatı (Littérature sportive): fransız dilində kifayət qədər zəngin idman ədəbiyyatı mövcuddur, burada müəlliflər idman aləmindəki hadisələri, emosiyaları, dramları təsvir edir.

5. İdman reportajları (Reportages sportifs): idman reportajları zamanı jurnalistlər yarışların abu-havasını çatdırmaq və oxucuların diqqətini cəlb etmək üçün canlı və dinamik dildən istifadə edir.

6. Formal idman sənədləri (Documents sportifs formels): idman federasiyalarının qaydaları və rəqlamenti kimi sənədlərdə texniki terminlərdən və formal dildən istifadə olunur.

7. İdmanla bağlı əyləncəli proqramlar (Émissions de sport divertissantes): idmanla əlaqədar televiziya və radio verilişlərində tamaşaçılar üçün əyləncəli məzmun yaratmaq məqsədilə əsasən danışq dilindən və ümumxalq dilindən istifadə olunur.

Fransız dilində idman diskursunun nəzəri aspektləri özündə yalnız linqvistik xüsusiyyətləri deyil, sosial-mədəni və kommunikativ cəhətləri də ehtiva edir. Nəzərə alına biləcək bəzi nəzəri aspektlər:

1. Leksikanın və linqvistik vasitələrin spesifikasiyası: unikal idman terminlərinin təhlili, onların mənşəyi, metaforik işlənməsi və fransız dili kontekstində terminoloji sistem.

2. Semiotika və işarələr sistemi: dildə istifadə olunan xüsusi dəyərlərin və emosional çalarların çatdırılması məqsədilə idman rəmzlərinin, işarələrin və semiotik elementlərin nəzərdən keçirilməsi.

3. Sosial-mədəni kontekst və eynilik: fransız dilində idman diskursunun sosial-mədəni şəxsiyyətləri necə formalaşdırdığını, cəmiyyətin dəyərlərini və stereotiplərini əks etdirdiyini, idmançının, yaxud komandanın imicinin qurulmasına necə təsir etdiyini təhlil etmək.

4. Koqnitiv və ritorik strukturlar: linqvistik konstruksiyaların arqumentasiyanın, ritorik fiqurların qurulmasında istifadə olunmasının, həmçinin onların idman aləmində baş verənlərin dərk olunmasına təsirinin nəzərdən keçirilməsi.

5. Mediakommunikasiya və yayımlar: media yayımlarında, şərhlərdə və müsahibələrdə dilin rolunun, o cümlədən üslub, ünsiyyət taktikası və auditoriyanı cəlb etmək üçün dil vasitələrindən istifadə məsələlərinin araşdırılması.

6. Fanat diskursunda kommunikativ strategiyalar: azarkeşlər tərəfindən çılğınlıqların ifadə edilməsində, komandaya dəstək və stadiondakı atmosferə təsir göstərmək məqsədilə dil strategiyalarından necə istifadə olunduğunun təhlili.

7. Psixolinqvistik və emosional aspektlər: iştirakçıların və tamaşaçıların emosional vəziyyətinə idman diskursunun dilinin təsirinin, həmçinin linqvistik konstruksiyalarda emosiyaların necə əks olunduğunun araşdırılması (Christophe Benzitoun, 2006: 28).

Fransız dilində idman diskursunun nəzəri aspektlərinin öyrənilməsi müəyyən bir cəmiyyətdə dil, mədəniyyət və idman təcrübəsi arasında mürəkkəb əlaqələrin dərk olunmasına kömək edir. İdman Fransanın mədəniyyətində əhəmiyyətli rol oynayır, bu, **müxtəlif idman terminologiyasında** da öz əksini tapmışdır. Fransız dili özündə müxtəlif idman növlərini, məşqləri, yarışmaları təsvir etmək üçün zəngin söz və ifadələr arsenalı ehtiva edir.

1. Futbol (Football): Fransızların idmana olan həvəsinin əsas hissəsi futbolla bağlıdır. Terminlərə daxildir: “but” (top), “buts” (vurulan qollar), və “hors-jeu” (oyundan kənar vəziyyət).

2. Tennis (Tennis): Tennisdə “coup droit” (sağ zərbə) və “revers” (cavab zərbəsi) kimi sözlərdən, həmçinin “balle de match” (matçbol) və “avantage” (üstünlük) kimi ifadələrdən istifadə olunur.

3. Alpinizm (Alpinisme): Fransada dağ idman növlərinə “alpinisme”, “escalade” (qayaya dırmanma) və “randonnée” (piyada gəzinti) terminləri daxildir, “ascension” (yoxuş), və “piolet” (buz qıran) sözləri idman romantizminin və problemlərinin bir hissəsinə çevrilmişdir.

4. Yüngül atletika (Athlétisme): Fransız dilinin terminologiyasına “saut en hauteur” (hündürlüyə tullanma), “lancer de poids” (çəki daşlarının atılması) və “course de fond” (uzaq məsafələrə qaçış) daxildir.

5. Futbol azarkeşlərinin istifadə etdiyi leksika (Lexique du Football): Fransada idmana qarşı milli çılğınlıq futbolla bağlıdır, Coup “d’envoi” (matçın başlanğıcı), “tir au but” (qapıya zərbə) və “un match nul” (heç-heçə bitən matç) kimi ifadələr gündəlik danışqların bir hissəsinə çevrilmişdir.

6. Estafetlər və qaçış (Relais et Course): Yüngül atletika fransızların sürət və dözümlülüyə heyranlığını ifadə etmək üçün dilə “relais 4x100 mètres” (4x100 metr estafet) və “sprint” (sprint) kimi terminləri gətirmişdir.

Fransada çox populyar idman növü olan **tennis dilinin üzərində** dayanmaq istərdik. Fransız dilində bu idman növünün xüsusiyyətlərini ifadə etmək üçün spesifik terminlər mövcuddur. Onlardan bir neçə söz və ifadələri qeyd etmək istərdik:

1. **Service (Servis):** Oyunçu topu meydançanın öz tərəfindəki müəyyən xətdən rəqibinə doğru atır.

2. **Revers (Cavab zərbəsi):** coup droit (sağ zərbə) zərbəsindən fərqli olaraq raketin arxası ilə endirilmiş zərbədir.

3. **Jeu Blanc (Ağ oyun):** Rəqibə bir xal belə qazandırmaq imkanı vermədən aparılan oyundur.

4. **Avantage (Üstünlük):** Bir oyunçunun deyüdvandan sonra (40-40) oyunu qazanmasına bir addım qalan situasiyadır.

5. **Break (Breyk):** Rəqib serveri tərəfindən oyunda qalib gəlmək əlavə üstünlük yaradır.

6. **Double Faute (İkili səhv):** Eyni oyunda topu atmaq üçün hər iki cəhddə oyunçunun səhvi.

7. **Coup Droit (Sağ zərbə):** Raketin əsas tərəfindən zərbə.

8. **Ligne de Fond (Arxa sahə xətti):** Kortun arxa hissəsini müəyyən edən xətt.

Qeyd etdiyimiz bu terminlər fransız dilində idmanın intensivliyini və eleqantlığını tamamlayan zəngin tennis leksikasının kiçik bir hissəsidir. Fransız dilinin idman leksikası barədə bəhs edərkən **futbol azarkeşlərinin leksikası** üzərində də dayanmaq doğru olardı. Fransız dilində azarkeşlərin emosiyalarını və futbola olan həvəsini ifadə edən kifayət qədər termin mövcuddur. Fransada furbol fanatlarının çox işlətdiyi bir neçə ifadəyə nəzər salaq:

1. **Chants de supporters (Azarkeşlərin mahnıları):** Fransız futbol azarkeşləri həm də komandanın oyun ruhunu qaldırmağa xidmət edən parlaq və enerji dolu mahnıları ilə tanınır.

2. **Tifo (Tifo):** Tez-tez bayraqlar, bannerlər və afişalardan istifadə edərək matçdan əvvəl azarkeşlər tərəfindən yaradılan kreativ displeylər.

3. **Coup d'envoi (Matçın başlanğıcı):** əksər vaxtlar alqışlar və çağırışlarla müşayiət edilən oyunun başlanma anı.

4. **Supporters (Azarkeşlər):** Fəal şəkildə öz komandasını dəstəkləyən və stadionda oyun abuhavası yaradan azarkeşlər.

5. **Célébration de dut (Vurulmuş qolun bayram edilməsi):** Azarkeşlərin vurulan qoldan sonrakı sevinc hissələrinin emosional şəkildə ifadə olunması.

6. **Arbitre (Hakim):** Bəzən azarkeşlər oyunu idarə edən hakim barəsində “arbitre” terminini işlədərək onunla bağlı öz münasibətlərini ifadə edirlər.

7. **Égalisation (Tarazlığın bərpa olunması):** Komandanın rəqib komandanın qapısından topu keçirərək hesabı bərabərləşdirmə anı (Pierre-Edouard Deldique, 2019: 62).

Nəticə

Nəticə hissəsində əminliklə qeyd edə bilərik ki, fransız dilində idman diskursunun intertekstuallıq dərəcəsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İdman diskursunun qurulması ilə bağlı hər dildə diskursiv yaxınlaşma qələbə və məğlubiyyətin konseptuallaşdırılması baxımından eyni döyüşkən metaforik məntiqə tabedir. (Polguere Alain, 2008: 189)

O, elmi, pedaqoji, biznes, hüquqi, siyasi, hərbi, teatr və səhnə institusional diskursu və məişət personal diskursu ilə bağlıdır. Fransız dilində media diskursu idman məzmunlu materiallar çərçivəsində idman diskursu ilə faktik olaraq qovuşmuşdur. Kütləvi kommunikasiya kanalları və ilk növbədə idmanı müasir həyatın və mədəniyyətin müstəqil, dəyərli bir hissəsi olaraq formalaşdırmış televiziya müasir dövrümüzdə idman diskursiv kommunikasiyasının həyata keçirilməsi işində əsas vasitələrdir (8).

Ədəbiyyat

1. Boniface, J. (2012). J. Etienne. “Le discours sportif médiatique: Regards”. Paris, 130 p.
2. Annette Boudreau. (2012). "Discours et légitimation du sport: Analyse des discours médiatiques sur la candidature. Paris, 43 p.
3. Zilbert, A.B., Zilbert, B.A. (2001). “Sportivnyj diskurs: bazovye ponyatiya i kategoryy; issledovatel'skie zadachi. Yazyk. Soznanie. Kommunikaciya”. Vyp.17. M., 121 s.
4. Bonnet et Desmarchelier. (2008). “Le français dans le sport”. Paris, 162 p.
5. Christophe Benzitoun. (2006). “Parlons Sport: Langue, Discours et Medias”. Paris, 72 p.

6. Pierre-Edouard Deldique. (2019). "Le discours sportif dans les medias en ligne: approche semio-pragmatique". Paris, 89 p.
7. Polguere, A. (2008). "Lexicologie et semantique lexicale. Notions fondamentales. Nouvelle edition". Montreal: Les Presses de l'Universite de Montreal, 214 p.
8. Fizkultura i sport v sovremennyh usloviyah: sostoyanie, tendencii, perspektivy. (2000). Omsk.

Göndərilib: 03.10.2023

Qəbul edilib: 28.11.2023